

Przemysław Gorzałka

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Wydział Filologiczno-Historyczny

SPRAWY WOJSKOWE W PRACACH KOMISJI RZĄDZĄCEJ (1807)

(streszczenie)

Głównym celem niniejszej rozprawy jest przedstawienie działań Komisji Rządzącej i podległych jej instytucji, mających na celu powołanie i utrzymanie Wojska Narodowego oraz stworzenie odpowiedniego zaplecza logistycznego dla żołnierzy polskich i sojusznicznych, czyli należących do Wielkiej Armii

Jednakże zakres wojskowej działalności Komisji, powołana dekretem cesarza Napoleona I z 14 stycznia 1807, wybiegał o wiele dalej niż mobilizacja i wysłanie na front kilku polskich dywizji. Owe wojsko należało wyszkolić, uzbroić, umundurować i wyposażać we wszelkie niezbędne rekwizyty wojskowe. Do tego dochodziła kwestia niezwykle istotna, to znaczy zaopatrzenie w żywność i furaże tak wojsk polskich jak i jednostek Wielkiej Armii. Aby tego dokonać należało stworzyć od podstaw administrację wojskową na szczeblu centralnym i lokalnym, zorganizować sieć magazynów wojskowych, lazaretów, powołać wojskową służbę zdrowia. Stawka była niezwykle wysoka, bowiem od powodzenia działań Komisji Rządzącej Napoleon uzależniał swe poparcie dla idei wskrzeszenia państwowości polskiej, której powstająca armia polska stała się też gwarantem w latach późniejszych.

W dysertacji podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Jakim wpływem miało utworzenie i działalność Komisji Rządzącej na proces organizacji Wojska Polskiego i stworzenia zaplecza dla jego funkcjonowania?; W jaki sposób zorganizowana została administracja wojskowa i jakie osoby pełniły w niej najważniejsze funkcje?; Jak przebiegał proces organizacji i formowania wojska narodowego?; Jakimi wzorcami bądź czynnikami miały wpływ na proces decyzyjny Komisji Rządzącej, względnie działających w jej imieniu dyrektorów?; Jakimi formacjami i służbami pomocniczymi powołane zostały przez Komisję Rządzącą oprócz objętych etatem oddziałów Wojska Polskiego?; Jakimi kosztami finansowymi ponosił rząd tymczasowy na żołd dla żołnierzy i urzędników wojskowych?; Jak wyglądał proces dozbrajania powstających oddziałów polskich?; Jakimi działaniami podejmowała Komisja Rządząca w celu zapewnienia żywności i furazów wojsk Wielkiej Armii oraz oddziałów polskich?; Jak wyglądały początki szkolnictwa wojskowego w pracach rządu?; W jaki sposób

zorganizowano wojskową służbę zdrowia?; Jak przebiegały i w jaki sposób były finansowane prace fortyfikacyjne na ziemiach podległych władzy Komisji Rządzącej?; Czy polskie władze tymczasowe podejmowały działania w celu poprawy losu inwalidów, weteranów bądź rodzin po poległych żołnierzach?; Na ile działania Komisji Rządzącej były podejmowane przez nią samodzielnie, a na ile było to wypełnianie żądań władz francuskich?

Rozprawa oparta została o niezwykle obszerny i jednocześnie absolutnie podstawowy dla podjętego tematu zespół *Komisja Rządząca* znajdujący się w Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie. Pozostałe użyte w rozprawie materiały archiwalne (zespoły Archiwum Publiczne Potockich, Militaria z Jabłonny i Rada Ministrów i Rada Stanu Księstwa Warszawskiego z AGAD, *Teki Staszewskiego* z Biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, zespół *Archiwum Młynowskie Chodkiewiczów* znajdujący się w Archiwum Państwowym w Krakowie oraz materiały z archiwum Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie) pełniły rolę pomocniczą. Uzupełnieniem materiałów archiwalnych są źródła drukowane na czele z *Materiałami do dziejów Komisji Rządzącej z 1807 r.* wydanymi przez Michała Rostworowskiego, ponadto pamiętni świadków epoki oraz współczesna prasa.

Niniejsza praca składa się ze wstępu, zakończenia oraz sześciu rozdziałów. We wstępie uzasadniono wybór tematu oraz przedstawiono cele pracy, problemy badawcze a także podstawowe źródła, na których oparte zostały badania i wnioski. Rozdział I poświęcony został Komisji Rządzącej i podległemu jej Dyrektorium Generalnemu. Omówione w nim zostały okoliczności utworzenia Komisji i jej skład personalny. Przedstawiono jej organizację, zakres władzy i wzajemne relacje pomiędzy rządem a administrującym w jego imieniu Dyrektorium. W dekrete Napoleona zakres kompetencji i prerogatyw Komisji został potraktowany bardzo ogólnie. Polski rząd tymczasowy od samego początku swej działalności opracowywał więc przepisy regulujące tak działania jego samego jak i wszystkich innych władz jemu podległych. Rozdział zamyka ocena działań Komisji Rządzącej wraz z analizą dotychczasowych poglądów na jej temat obecnych w literaturze historycznej.

Rozdział II prezentuje funkcjonowanie i strukturę Dyrektoriatu Wojny jako głównej instytucji podległej Komisji Rządzącej zajmującej się sprawami wojska. Oprócz omówienia zakresu działań Dyrektoriatu i personaliów jego najważniejszych pracowników na czele z księciem Józefem Poniatowskim i pułkownikiem Kajetanem Hebdowskim opisano pokrótce okoliczności utworzenia inspektoratów generalnych piechoty i kawalerii. Sporo miejsca poświęcono kwestii sztabu generalnego dyrektora wojny a w szczególności osobie pełniącej tę funkcję w 1807 roku, co do której istnieją w literaturze przedmiotu sprzeczne opinie.

W rozdziale III opisano proces opracowywania etatu Wojska Polskiego, przy okazji wyjaśniając istniejące w literaturze nieścisłości z nim związane. Poruszone zostały sprawy dotyczące organizacji poboru w szeregi wojska. Przedstawiono też losy jednostek, które mimo iż nie figurowały w oficjalnym etacie Wojska Polskiego, jako formacje polskie z różnych powodów zajmowały uwagę Komisji Rządzącej bądź podległych jej instytucji. W końcu zaprezentowano dyslokację wojsk polskich w październiku 1807 roku wraz z podaniem stanu jednostek i ich dowódców.

Kolejny rozdział poświęcony został sprawom organizacji i działalności pospolitego ruszenia oraz gwardii narodowych. Przedstawiony został mechanizm powstawania ustaw dostosowujących obowiązujące przepisy do aktualnej sytuacji militarnej i gospodarczej. Omówiono też strukturę „tajnych służb” podległych Komisji Rządzącej, czyli dyrekcji poczt, dyrektoriatu policji oraz działalność polskich oficerów wykonujących misje w ramach wywiadu francuskiego.

Rozdział V podejmuje niezwykle istotne a jednocześnie rzadko podejmowane w literaturze przedmiotu kwestie związane z finansami, uzbrojeniem oraz aprowizacją armii Księstwa Warszawskiego (w przypadku żywności i furazów także wojsk Wielkiej Armii). Przedstawiono w nim wykazy pensji żołnierzy i urzędników administracji wojskowej, ukazano proces zaopatrywania wojska w broń i amunicję. Wreszcie ukazano działania rządu zmierzające do stworzenia systemu aprowizacji wojska łącznie z odpowiednimi przepisami, instytucjami, siecią magazynów. Dwa ostatnie podrozdziały prezentują działania Komisji Rządzącej na polu szkolnictwa wojskowego i budowy fortyfikacji stałych.

Ostatni rozdział rozprawy doktorskiej skoncentrowany jest na aktywności Komisji w kierunku szeroko pojętej opieki zdrowotnej w Wojsku Polskim. Omówione tu zostały działania rządu zmierzające do zorganizowania wojskowej służby zdrowia, stworzenia etatów i zapewnienia pensji medykom i chirurgom. Kolejne podrozdziały prezentują zagadnienia związane z organizacją sieci lazaretów wojskowych, opieka państwa nad rodzinami rannych i poległych żołnierzy. Wreszcie szczegółowo zajęto się postawą władz polskich wobec weteranów z Legii Włoskiej oraz inwalidów pruskich egzystujących na ziemiach podległych władzy Komisji.

W zakończeniu zawarte zostały wnioski autora oraz próba obiektywnego bilansu działalności Komisji Rządzącej na polu organizacji polskiej armii i jej zaplecza. Prace zamykają aneksy oraz bibliografia prac cytowanych w rozprawie.

Przemysław Gorzałka